

Mobilitetsvejledning i opbrud

Søren Kristensen
Konsulent i Techne

Ordlista / Miniordbog

DANSK	SVENSKA
Afklaring	Klarläggande
Fastholde	Vidhålla
Forandringsparathed	Förändringsbenägen
Hensigtsmæssig	Ändamålsenlig
Kilde	Källa
Lov	Lag
Målrettet	Målinriktad
Opbrud	Uppbrott
Opgave	Uppgift
Rummelig	Rymlig
Skubber	Knuffar
Tilbud	Erbjudande
Tilskud	Bidrag
Uddannelse	Utbildning
Udfordring	Utmaning
Udlandsophold	Utlandsvistelse

RESUME / dansk

Søren Kristensen sætter i sin artikel spot på vejledernes rolle i forhold til at kvalitetssikre uddannelses- og praktikophold i udlandet. Han giver blandt andet et bud på, hvordan vejledere kan være med til at sikre, at de unge udnytter det læringspotentiale, der er i et udlandsophold. Og hvordan vejledere kan bidrage til, at den viden og de kompetencer, som er opnået under udlandsopholdet, bliver fastholdt bagefter.

RESUMÉ / svenska

Søren Kristensen fokuserer i sin artikel på vägledarens roll i förhållande till kvalitetssäkring av utbildnings- och praktikutbyten i utlandet. Han ger bland annat förslag på hur vägledare kan bidra till att säkra att unga utnyttjar den potential för lärande som finns i en utlandsvistelse och till att den kunskap och de kompetenser som uppnåtts under utlandsvistelsen tas tillvara efteråt.

Mobilitetsvejledning i opbrud

Af Søren Kristensen

Det er først for nylig, at den transnationale mobilitet – det vil i denne artikel sige uddannelses- og praktikophold i udlandet – for alvor har etableret sig som et aspekt af vejlederens virke. Jeg vil imidlertid hævde, at der allerede nu er ved at ske et paradigmeskift i forhold til, hvad vi må opfatte som "god vejledning" på dette felt.

Information er ikke længere nok

Fra midten af 80'erne, da udlandsophold for alvor begyndte at vinde frem, og helt frem til årtusindskiftet hed udfordringen for vejlederne først og fremmest information. Det var et problem at få noget at vide om de åbninger (tilskudsmuligheder, praktikpladser, uddannelses tilbud m.v.), der eksisterede; for slet ikke at tale om boligforhold, levevilkår og økonomi. Vejledning om udlandsophold betød derfor først og fremmest en udredningsopgave, der kunne sluge masser af tid for både vejlederen og den vejledningssøgende.

Det er ikke længere tilfældet. Der er kommet mange flere muligheder, og der bliver produceret meget mere information. Informationen nu ofte målrettet, hvor man før i tiden skulle stykke den sammen fra mange forskellige kilder. I tilgift har informationsteknologien udrettet intet mindre end mirakler med tilgængeligheden: De oplysninger, det før kunne tage uger at få frem, og som krævede specialistviden at lokalisere, kan alle nu finde på internettet inden for brøkdele af sekunder.

Endelig er langt de fleste uddannelsesinstitutioner nu med i internationale netværk, hvor udveksling af studerende/elever indgår som en integreret del. Det drejer sig om pakkeløsninger, hvor der i forvejen er taget hånd om de fleste praktiske forhold, og hvor man kan trække på erfaringerne fra andre, der tidligere har været "ude" det samme sted og på samme tidspunkt i uddannelsen.

Vejlederens "nye" opgaver

Betyder det, at vejlederen er overflødiggjort? Det mener jeg absolut ikke. Det betyder derimod, at der bliver frigjort kræfter til at fokusere på andre aspekter af vejledningsarbejdet, som måske tidligere er blevet nedprioriteret, og som i kraft af udviklingen har fået endnu mere betydning end før. Jeg vil fremhæve tre faktorer.

For det første er det nu en erklæret politisk målsætning – på nationalt plan og i mange tilfælde også på institutionelt plan – at få så mange unge til udlandet som muligt som et led i deres uddannelse og læring. Hvor det før kunne føles, som om systemet var en af barriererne, der skulle overvindes, skubber man nu på ovenfra for at få statistikkerne i vejret. Her ligger der en nøglerolle for vejlederne. Hvor mange vejledere måske primært har arbejdet re-aktivt med udlandsophold (det vil sige har taget sig af de henvendelser, der kom), skal arbejdet nu lægges over i en mere pro-aktiv retning: Vejledere skal aktivt "sælge" muligheden for udlandsophold til de unge, for hvem en sådan idé måske ikke umiddelbart ligger lige til højrebened.

For det andet betyder internationaliseringen og de mange samarbejdsaftaler mellem uddannelsesinstitutioner på tværs af landegrænser, at vi nu får udenlandske studerende og uddannelsessøgende til landet i et helt andet antal end tidligere. Både på udvekslingsaftaler og studerende på normale vilkår, fordi mange uddannelser nu udbydes på engelsk. Disse har også behov for vejledning, og her ligger derfor en særlig udfordring for vejlederne.

Og endelig, for det tredje, er der begyndt at komme fokus på kvaliteten i et udlandsophold. Der breder sig en erkendelse af, at det ikke bare er nok at sende en person til udlandet og hjem igen. Det centrale må være det, de bringer med sig tilbage i form af ny viden og kompetencer, og ikke bare det at have været ude. Der er en lang række betingelser, der skal være opfyldt for, at der sker en hensigtsmæssig læring, og vejlederen har en potentiel central rolle i denne kvalitetssikringsproces. I det følgende vil jeg gå nærmere

ind på de konkrete konsekvenser, disse udfordringer har for vejledningsarbejdet. Men først lidt generelt om udlandsophold og læring.

Mobilitet er mere end tiden i udlandet

Læringen under et udlandsophold afhænger i meget høj grad af, hvad der er gået forud for opholdet, og hvad der sker bagefter. Vi kan lære på forskellige måder, men den vigtigste læring, der sker under et ophold i udlandet, er overvejende refleksiv læring.

Meget kort og meget firkantet handler det om, at vi møder andre måder at sige og gøre tingene på, og at dette sammenstød med egne vaner, normer og handlemåder giver anledning til eftertanke (refleksion). Det kan føre til, at vi bliver mere rummelige og fleksible, og at vi dermed bliver bedre til at tackle det nye og det anderledes. Med andre ord: At vi udvikler den forandringsparathed, der er en af de mest centrale og efterspurgte kompetencer på arbejdsmarkedet i dag. Selvfølgelig sker der også andre typer af læring undervejs, fx af faglig og sproglig karakter. Men det udgør i mine øjne mere tillægsgevinster end det centrale udbytte.

Refleksionsprocessen er imidlertid ikke noget, der sker helt af sig selv, og den har heller ikke i alle tilfælde et positivt udfald. Vi behøver ikke automatisk at blive mere åbne gennem mødet med det anderledes. Det omvendte kan også være tilfældet – hvis vi er usikre og i forsvarsposition, og/eller hvis afstanden er for stor, kan vi i stedet reagere med en afvisning.

Hvis man derfor ikke sørger for at understøtte og fastholde processen både før, undervejs og efterfølgende, får potentialet ikke lov til at udvikle sig, og de positive ansatser forsvinder igen, før de får lov til at sætte sig fast. Derfor skal udlandsophold som et pædagogisk redskab ses i et større perspektiv, hvor en intervention både før og efter opholdet indgår som en integreret del.

Før opholdet: Motivering, afklaring og forberedelse

Man kan tale om, at der er tre dimensioner i det arbejde, der går forud for et ophold i udlandet. Den ene har vi allerede været inde på – nemlig motiveringen, som er vigtig, hvis vi vil nå ud til andre grupper end dem, der af sig selv møder op på vejlederens kontor for at få vejledning om udlandsophold.

Det er imidlertid vigtigt at forstå, at udlandsophold ikke nødvendigvis er for alle – eller rettere: At redskabet skal tilpasses brugeren. Et seks-måneders praktikophold i en virksomhed i udlandet, der er underlagt markedsvilkår, og som derfor ikke kan tage specielle pædagogiske og sociale hensyn, kræver en vis robusthed både fagligt og personligt. Hvis en person ikke har det, er det uforvarsligt at sende

ham eller hende af sted. Vi bruger ikke ordet sortering inden for vejledningen i Danmark, men taler i stedet om afklaring – at en deltager forud for opholdet har fået det bedst mulige grundlag for selv at afgøre, om han eller hun nu også har valgt det rigtige tilbud.

Herudover er der selve den målrettede forberedelse. Ingen kan lære og udvikle sig, når de befinder sig i en tilstand af utryghed. Derfor handler forberedelsen om at give deltagerne såvel praktiske forudsætninger som basale redskaber til problemløsning, så de er bedst muligt rustet til at klare de udfordringer, de vil møde undervejs.

Der er efterhånden en almen forståelse for, at unge, der tager på et uddannelses- eller praktikophold i udlandet, skal have en passende sproglig og kulturel forberedelse forinden. De skal kunne kommunikere med deres omgivelser, og de skal trænes i at afkode og håndtere de kulturforskelle, de vil støde ind i. Desuden er der en række praktiske forhold, der kræver forberedelse: Deltagerne skal vide, hvad de gør i tilfælde af sygdom, være informeret om forsikringsbestemmelser, have et overblik over økonomien, være bekendte med relevante love og bestemmelser i værtslandet, kende til infrastrukturen i lokalområdet osv.

Ud over den sproglige, kulturelle og den praktiske forberedelse er der dog yderligere to aspekter, der skal arbejdes med inden udrejsen. Det ene er det pædagogiske aspekt: Der skal udarbejdes en personlig læringsplan, hvor målene for opholdet er klart definerede. Læringsplanen skal helst være udarbejdet i et samarbejde mellem alle involverede parter (det vil sige både den udsendende institution, værtsinstitutionen eller -virksomheden og selvfølgelig også deltageren selv), og alle skal være klar over deres forpligtelser. Det andet aspekt er det psykologiske aspekt, der er særligt vigtigt ved længerevarende ophold: Deltageren skal informeres om risikoen for at blive ramt af "kulturшок" og om, hvordan man bedst bekæmper den hjemve, som de fleste berøres af på et udlandsophold.

Under opholdet: Monitor, mentor og tutor

Når deltageren først er rejst, er det begrænset, hvad man som vejleder kan gøre. Nogle deltagere aftaler at holde kontakt med deres vejleder for at rapportere om og diskutere forløbet af opholdet. I de fleste tilfælde er det dog vejledere eller ressourcepersoner på stedet (det vil sige i udlandet), der tager over. Omvendt betyder det også, at de danske vejledere og ressourcepersoner skal vejlede udenlandske studerende og praktikanter, når disse opholder sig i Danmark. Normalt betyder det blot, at vejlederkontoret står åbent for udlændinge med vejledningsbehov, lige som det gør det for danskere. Multikulturel vejledning¹ er en særlig disciplin, som man kan specialisere sig i – men mange gange handler det "bare" om, at de udenlandske studerende har brug for

en indfødt til at hjælpe med at klare problemer, der kræver system- eller lokalkendskab.

Udover vejlederen er der i reglen også en række andre ressourcepersoner, der kan yde information, rådgivning og vejledning. En monitor eller supervisor har typisk det overordnede projektansvar i forbindelse med modtagelsen af (grupper af) udenlandske studerende eller praktikanter. En mentor bruges ofte i forbindelse med praktikophold, og er den person på arbejdspladsen, der er deltagerens kontaktperson, og som sørger for, at de i læringsplanen beskrevne mål bliver nået. En tutor har den samme rolle, bare på uddannelsesinstitutionen.

Der kan sagtens være personsammenfald mellem to eller endda tre af de fire funktioner (vejleder/monitor/mentor/tutor), og man kan også opleve, at betegnelserne bruges noget anderledes end beskrevet hér. Det har ingen betydning. Det vigtigste er, at de funktioner, de repræsenterer, er dækket bedst muligt ind.

Efter opholdet: Evaluering, perspektivering, fastholdelse, vejledning og reintegration

Der har efterhånden bredt sig en erkendelse af, at forberedelse er vigtig (selvom den generelt set måske ikke anses for at være helt så vigtig, som jeg mener, den er). Men efterbearbejdelsen af opholdet ("debriefing'en", som den nogle gange kaldes) er endnu stort set en hvid plet på landkortet i de fleste sammenhænge, hvor man beskæftiger sig med mobilitet – selvom den i betydning rangerer på linje med forberedelsen. I mange tilfælde består den blot af en kort, skriftlig rapport på baggrund af nogle forud definerede spørgsmål.

Efterbearbejdelsen skal opfylde forskellige funktioner, der dels er bagudrettede og knytter sig til behandlingen af oplevelserne i udlandet, og dels er fremadrettede og knytter sig til udnyttelsen af de indvundne erfaringer i forhold til deltagerens videre livsforløb.

Til den første gruppe hører evalueringen af læringsplanen. Det er vigtigt at få fastslået, om deltageren nu også lærte det, der var meningen, og at få analyseret baggrunden for eventuelle afvigelser fra det planlagte. I den forbindelse skal man være særlig opmærksom på eventuelt ikke-intenderede effekter af opholdet, både af positiv og negativ karakter.

Perspektiveringen rækker også bagud og handler om fortolkningen af de oplevelser, deltageren har haft. Både gode og dårlige oplevelser kan blive til værdifulde erfaringer, som man kan have glæde af senere i livet; men for at det kan ske, skal oplevelserne drøftes igennem og i mange tilfælde sættes ind i et større perspektiv, før de får mening.

For mange deltagere – især unge på længerevarende ophold – sætter de nye omgivelser og den frihed, det giver ikke at skulle leve op til en fastlåst rolle, gang i en personlig udvikling, der i nogle tilfælde kan opleves som intet mindre end forbløffende. Men når de vender tilbage, oplever de et pres fra deres gamle omgangskreds for igen at blive til den, de var, før de tog af sted. Det kan gøre, at nogle af de positive aspekter af opholdet forsvinder eller undertrykkes, og derfor indeholder efterbearbejdelsen også et element af fastholdelse. Den skal selvfølgelig understøttes af en egentlig vejledning, der hjælper deltageren til at udnytte sin nyhvervede viden og kompetencer og bringe disse i spil i forhold til uddannelse og karriere.

Endelig kan det rent faktisk også være hårdt at vende tilbage, og psykologer taler ligefrem om et "omvendt kulturchok" ved hjemkomsten. Derfor kan der som et led i efterbearbejdelsen i nogle tilfælde også blive tale om hjælp til reintegration i de hjemlige miljøer.

Jamen – er det i det hele taget vejlederarbejde?

Det kan diskuteres, hvor mange af de oven for beskrevne aspekter og funktioner, der hører til inden for vejlederens jurisdiktion. Der er nogle opgaver, som det er helt indlysende, at vejlederen tager sig af; og så er der andre, som man som vejleder kan nøjes med at være orienteret om for overblikkets skyld. Og så er der et gråt felt inde mellem disse to yderpunkter, som kan variere i størrelse.

Hvor grænsen præcis ligger, afhænger af den enkelte vejleders viden og kompetencefelt, og så selvfølgelig den vejledningsøgendes behov. Den overordnede pointe er imidlertid, at vejlederens rolle har ændret sig fra at være informationstilvebringer til at varetage en central funktion i kvalitetssikringen af udlandsopholdenes læringspotentiale.

Note side 15

1. Se temaet: "Multikulturel vejledning" side 25.

Om forfatteren

Søren Kristensen, konsulent i Techne, har i en årrække beskæftiget sig med international mobilitet og vejledning. Han har skrevet et stort antal artikler og bøger om vejledning, mobilitet og internationale uddannelsesforhold samt udarbejdet den web-baserede "mobilitetsværktøjskasse" for vejledere, der kan findes på Undervisningsministeriets Videnscenter for Vejledning, www.vejledningsviden.dk I 2004 tog han en ph.d.-grad på Danmarks Pædagogiske Universitet med afhandlingen "Learning by Leaving", der omhandler læreprocesser under praktikophold i udlandet.

E-mail: soren.kristensen@technemail.dk